

УДК 371.14.2:796

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-2.21>**А. В. Симонік**кандидат біологічних наук,
доцент кафедри фізичної культури і спорту
Запорізького національного університету**О. О. Надтока**кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри фізичної культури і спорту
Запорізького національного університету**К. В. Царенко**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фізичної реабілітації
Запорізького національного університету**В. О. Пономарьов**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фізичної культури і спорту
Запорізького національного університету**А. В. Сватъєв**доктор педагогічних наук,
професор кафедри фізичної культури і спорту
Запорізького національного університету**СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ДЮСШ**

Авторами розроблена та апробована система оцінювання готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ. Ця система включала тестування знань студентів, оцінювання експертами їхніх дій у квазіпрофесійній діяльності за визначеними параметрами, діагностику професійно-особистісних якостей студентів із використанням особистісного опитувальника. Експериментальним ВНЗ виступив Запорізький національний університет, контрольним – Харківська державна академія фізичної культури.

Проведені дослідження дали змогу обґрунтувати систему оцінювання готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи. Засобами оцінювання цієї готовності виступають: за когнітивним критерієм – розроблений автором тест знань; за афективним критерієм – авторський тест-опитувальник; за діяльнісним критерієм – експертне оцінювання діяльності студентів у квазіпрофесійних ситуаціях.

Оцінювання за когнітивним критерієм виявляє загальну тенденцію до зменшення кількості майбутніх тренерів-викладачів із низьким рівнем готовності до виховної роботи в експериментальному ВНЗ і відсутність такої тенденції в контрольному ВНЗ.

Оцінювання за афективним критерієм виявляє загальну тенденцію до зменшення кількості майбутніх тренерів-викладачів із низьким і середнім рівнями готовності до виховної роботи в експериментальному ВНЗ і відсутність такої тенденції в контрольному ВНЗ.

Оцінювання за поведінковим критерієм виявляє загальну тенденцію до зменшення кількості майбутніх тренерів-викладачів із низьким і середнім рівнями готовності до виховної роботи, а також відповідне підвищення кількості студентів із високим рівнем цієї готовності в експериментальному ВНЗ і відсутність такої тенденції в контрольному ВНЗ.

У своїй сукупності результати педагогічного експерименту засвідчили, що в експериментальному, на відміну від контрольного, ВНЗ формування у майбутніх тренерів-викладачів готовності до виховної роботи в ДЮСШ відбувалося більш ефективно, підтверджуючи ефективність розроблених нами педагогічних умов і моделі цього процесу.

Ключові слова: *готовність, оцінювання, виховна робота, тренер-викладач.*

Постановка проблеми. Нині загальноприйнятою є теза, що результати освіти – це очікувані й вимірювані конкретні досягнення студентів, які

визначаються на основі того, як студент здатен виконувати професійні функції по завершенні освітньої програми або її частини [1].

Створення таких засобів неможливо без розроблення інструментів оцінювання означених досягнень процес фахової підготовки взагалі, і процес формування тих чи інших компетенцій, знань або умінь не може вважатися закінченим і педагогічно доцільним.

Сказане є справедливим і для процесу підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ, який виступає предметом нашого дисертаційного дослідження. Тим більше, що розроблені засоби, що передбачають перехід від оцінки знань до оцінки компетенцій та визначення рівня компетентності загалом, у перспективі можуть стати однією із складових частин стандартів освіти [1].

Слід зазначити, що аналіз галузевих нормативних документів, що регламентують розробку і використання засобів діагностики якості вищої освіти майбутніх тренерів-викладачів [5], показує, що критерії оцінки, параметри тестів, пов'язані з тією чи іншою компетенцією, як правило, визначаються тільки на основі професійних знань, що мають бути у випускника. У процесі оцінки сформованості тих чи інших умінь виникають труднощі, а оцінці характеристик особистості взагалі не приділяється належна увага.

Найчастіше академічний персонал виходить із власного досвіду застосування якогось конкретного тесту, а також традицій викладання тієї чи іншої дисципліни. Невикористаними залишаються тести здібностей та інші спеціалізовані засоби. Варто також додати, що для оцінки характеристик особистості студентів було б доцільно проводити психологічне тестування, яке з успіхом застосовується з метою прогнозу поведінки фахівця в різних ситуаціях.

Також сучасний досвід засвідчує, що в процесі розробки діагностичних засобів не завжди вдається забезпечити належний зв'язок між ними та визначеними цілями вищої освіти – уміннями та навичками тренера-викладача. До того ж у процесі розробки засобів діагностики якості вищої освіти тренерів-викладачів не враховується оче-

видна обставина, що у зв'язку з прив'язкою компетенцій до професійних функцій вимірювати їх сформованість найкраще за результатами професійної або квазіпрофесійної діяльності. Те, що в умовах вищої освіти процедура визначення сформованості компетенцій має бути здійснена на студентському контингенті, представники якого ще не є зрілими фахівцями, не скасовує актуальності останньої тези.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз наукових праць, присвячених питанням професійної підготовки тренерів-викладачів (М. Буренко [1], Н. Волянчук [2], В. Мазін [4], А. Нужи́на [6], Д. Перепльотчиков [7], А. Сват'єв [8], Л. Сущенко [9], Н. Фазлєєв [10] та ін.) показав, що розроблення дієвих засобів оцінювання готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ ще не ставало предметом наукової уваги.

Мета статті. Остання констатація зумовила спрямування наших зусиль на проведення дослідження, мета якого – розроблення системи оцінювання готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ.

Виклад основного матеріалу. Результати проведеного теоретичного пошуку, а також пілотних досліджень отримали втілення в розробленій нами програмі оцінювання готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи у ДЮСШ (табл. 1).

Проведені дослідження дали змогу обґрунтувати систему оцінювання готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ, а також встановити норми методик, які вона інтегрує. Зокрема, засобами оцінювання цієї готовності виступають:

– за когнітивним критерієм – розроблений автором тест знань, який має такі емпірично встановлені норми: високий рівень готовності до виховної роботи фіксується у студента в разі, коли неправильних відповідей відзначається 5 або менше; середній рівень фіксується у разі, коли неправильних відповідей від 6 до 9 включно;

Таблиця 1

Програма оцінювання готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ

Критерій	Показник	Методика оцінювання
Когнітивний	Уявлення про цільові орієнтири виховання юних спортсменів	Інтегральний тест знань
	Уявлення про методи, ситуації, а також етапи виховної роботи в ДЮСШ Володіння термінологією	
Афективний	Упевненість у важливості і необхідності своєї виховної місії	Авторський опитувальник «Готовність тренера-викладача ДЮСШ до виховної роботи»
	Гуманне ставлення до вихованців	
	Справедливість	
Поведінковий	Натхненність	Експертна оцінка тренувального заняття представниками професійного співтовариства на практиці
	Винахідливість ситуативна (кмітливність)	
	Наполегливість та послідовність	
	Організаційні здібності	
	Комунікабельність	

низький рівень визначається, коли неправильних відповідей більше ніж 10;

– за афективним критерієм – авторський тест-опитувальник, який має такі емпірично встановлені норми: високий рівень готовності до виховної роботи фіксується у студента, коли він набирає 69 балів і більше; середній рівень фіксується, коли він набирає від 54 до 68 балів включно; низький рівень визначається, коли студент набирає 53 бали чи менше;

– за діяльнісним критерієм – експертне оцінювання діяльності студентів у квазіпрофесійних ситуаціях. При цьому отримані такі емпірично встановлені норми експертної оцінки: високий рівень у студента фіксується, якщо в результаті експертного оцінювання він набирає 16 балів і більше; середній рівень фіксується, якщо він набирає від 11 до 15 балів включно; низький рівень визначається, коли студент набирає 10 або менше балів.

Наступним завданням наших досліджень є проведення експериментальної роботи з формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ, а також аналізу її підсумків.

Для перевірки ефективності розробленої моделі формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ було проведено педагогічний експеримент, в якому встановлювалася залежність між розробленими і створеними нами умовами професійної освіти та результатом їх впровадження [3].

Основною гіпотезою поставленого експерименту виступало припущення про те, що підготовка майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи у ДЮСШ стане ефективнішою у разі використання розробленої та науково обґрунтованої автором моделі, змістовою основою якої є створення описаних вище педагогічних умов.

Експериментальним ВНЗ виступив Запорізький національний університет, контрольним – Харківська державна академія фізичної культури.

Вибірki в контрольному і експериментальному ВНЗ вирівнювалися за параметрами статі. Кількість студентів у кожній вибірці становила 18 осіб (8 дівчат та 10 юнаків).

Дослідження проводилося протягом 2015–2019 рр. (загалом експериментальна робота тривала 4 роки). Зокрема, у вибірках експериментального та контрольного ВНЗ вимі-

Таблиця 2

Результати кростабуляції даних про рівень готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ

Вибірка	Етап експерименту	Стат. показник	Рівень		
			Низький	Середній	Високий
Когнітивний критерій					
Контр. ВНЗ	Констат.	Частота	6	11	1
		%	33,33%	61,11%	5,56%
	Контр.	Частота	5	12	1
		%	27,78%	66,67%	5,56%
Експер. ВНЗ	Констат.	Частота	7	8	3
		%	38,89%	44,44%	16,67%
	Контр.	Частота	0	13	5
		%	0,00%	72,22%	27,78%
Афективний критерій					
Контр. ВНЗ	Констат.	Частота	9	8	1
		%	50,00%	44,44%	5,56%
	Контр.	Частота	8	7	3
		%	44,44%	38,89%	16,67%
Експер. ВНЗ	Констат.	Частота	8	7	3
		%	44,44%	38,89%	16,67%
	Контр.	Частота	1	5	12
		%	5,56%	27,78%	66,67%
Поведінковий критерій					
Контр. ВНЗ	Констат.	Частота	1	17	0
		%	5,56%	94,44%	0,00%
	Контр.	Частота	2	16	0
		%	11,11%	88,89%	0,00%
Експер. ВНЗ	Констат.	Частота	2	16	0
		%	11,11%	88,89%	0,00%
	Контр.	Частота	0	8	10
		%	0,00%	44,44%	55,56%

рювання результативної ознаки проводилося у 2015 та у 2019 рр.

Науково-дослідна робота в експериментальному навчальному закладі відбувалася за п'ятьма етапами, послідовне проходження яких дало нам змогу виконати ключове завдання дослідження – експериментально перевірити ефективність педагогічних умов і моделі формування в майбутніх тренерів-викладачів визначених ознак готовності до виховної роботи в ДЮСШ.

У табл. 2 висвітлено результати кростабуляції експериментальних даних про рівень готовності тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ за визначеними критеріями та показниками (обробка даних здійснювалася з використанням програми Statistica 6).

Кростабуляція експериментальних даних про рівень готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ за визначеними критеріями, представлена в табл. 3.6, дала змогу констатувати наведене нижче.

Оцінювання рівня готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ за **когнітивним** критерієм, що характеризує знання і переконання майбутнього тренера-викладача, зокрема, уявлення про цільові орієнтири виховання юних спортсменів, методи, ситуації, етапи виховної роботи в ДЮСШ, а також володіння педагогічною термінологією, виявило, що в процесі експерименту готовність майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи у вибірці контрольного ВНЗ не зазнала значних змін.

Зокрема, у цьому виші тренерів-викладачів із *низьким рівнем* готовності на констатувальному етапі експерименту було 33,33%, а на контрольному стало 27,78%; із *середнім* рівнем готовності було 61,11%, а стало 66,67%; із *високим* рівнем готовності було і залишилося 5,56% студентів.

В експериментальному ВНЗ зміни у кількості студентів із *низьким*, *середнім* і *високим* рівнями готовності до виховної роботи зазнали більш вираженого характеру. Так, на констатувальному етапі експерименту студентів із *низьким* рівнем готовності було 38,89%, а на контрольному таких не залишилося зовсім; із *середнім* рівнем готовності студентів було 44,44%, а стало 72,22%; з *високим* рівнем готовності було 16,67%, а стало 27,78%.

Як бачимо з наведених даних, оцінювання за когнітивним критерієм виявляє загальну тенденцію до зменшення кількості майбутніх тренерів-викладачів із *низьким* рівнем готовності до виховної роботи в експериментальному ВНЗ і відсутність такої тенденції в контрольному ВНЗ.

Оцінювання тренерів-викладачів, які входили до складу експериментального та контрольного закладів за **афективним** критерієм, що характеризує сформованість мотивів, переконання, ціннісні орієнтації, які визначають спрямованість

тренера на виконання виховної місії, дало змогу констатувати, що в експерименті готовність майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ у вибірці контрольного ВНЗ не зазнала значних змін.

Зокрема, в цьому виші тренерів-викладачів із *низьким рівнем* готовності на констатувальному етапі експерименту було 50%, а на контрольному стало 44,44%; з *середнім* рівнем готовності було 44,44%, а стало 38,89%; з *високим* рівнем готовності було 5,56%, а стало 16,67% студентів. В експериментальному ВНЗ зміни у кількості студентів із *низьким*, *середнім* і *високим* рівнями готовності до виховної роботи зазнали більш вираженого характеру. Так, на констатувальному етапі експерименту студентів із *низьким* рівнем готовності було 44,44%, а на контрольному стало 5,56%; із *середнім* рівнем готовності студентів було 38,89%, а стало 27,78%; із *високим* рівнем готовності було 16,67%, а стало 66,67%.

Аналізуючи отримані дані, бачимо, що оцінювання за афективним критерієм виявляє загальну тенденцію до зменшення кількості майбутніх тренерів-викладачів із *низьким* і *середнім* рівнями готовності до виховної роботи в експериментальному ВНЗ і відсутність такої тенденції в контрольному ВНЗ.

Оцінювання майбутніх тренерів-викладачів за **поведінковим** критерієм, що характеризує сформованість паттернів поведінки, які забезпечують виконання педагогічних дій відповідно до загальних цілей професійної діяльності у різноманітних виховних ситуаціях навчально-тренувального процесу, показало, що в експериментальній роботі готовність майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ у вибірках контрольного ВНЗ не зазнала значних змін.

Зокрема, у цьому виші тренерів-викладачів із *низьким рівнем* готовності на констатувальному етапі експерименту було 5,56%, а на контрольному стало 11,11%; із *середнім* рівнем готовності було 94,44%, а стало 88,89%; із *високим* рівнем готовності ні на констатувальному, ні на контрольному етапах експерименту студентів не було.

В експериментальному ВНЗ зміни у кількості студентів із *низьким*, *середнім* і *високим* рівнями готовності до виховної роботи були більш помітними. Так, на констатувальному етапі експерименту студентів із *низьким* рівнем готовності було 11,11%, а на контрольному таких студентів не було зовсім; із *середнім* рівнем готовності – на констатувальному етапі було 88,89%, а на контрольному стало 44,44%; із *високим* рівнем готовності на констатувальному етапі студентів не було зовсім, а на контрольному стало 55,56%.

Аналіз отриманих даних вказує на те, що оцінювання за поведінковим критерієм виявляє загальну тенденцію до зменшення кількості майбутніх тре-

нерів-викладачів із низьким і середнім рівнями готовності до виховної роботи, а також відповідне підвищення кількості студентів із високим рівнем цієї готовності в експериментальному ВНЗ і відсутність такої тенденції в контрольному ВНЗ.

Висновки і пропозиції. Результати роботи з перевірки ефективності розвитку готовності до виховної роботи майбутніх тренерів-викладачів ДЮСШ дають підстави для таких узагальнень.

Система комплексного контролю рівня сформованості визначених ознак готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ має включати: тестування знань студентів; оцінювання експертами їхніх дій у квазіпрофесійній діяльності за визначеними параметрами; діагностику професійно-особистісних якостей студентів із використанням особистісного опитувальника.

У своїй сукупності результати педагогічного експерименту засвідчили, що в експериментальному, на відміну від контрольного, ВНЗ формування у майбутніх тренерів-викладачів готовності до виховної роботи в ДЮСШ відбувалося більш ефективно, підтверджуючи ефективність розроблених нами педагогічних умов і моделі цього процесу.

Список використаної літератури:

1. Буренко М.С. Формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи майбутніх тренерів-викладачів у процесі вивчення циклу професійно-орієнтованих дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2012. 224 с.
2. Воляннюк Н.Ю., Ложкин Г.В. Биографический метод исследования в спорте. *Наука в олимпийском спорте*. 2004. № 1. С. 102–107
3. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям. Київ : АПН України, 1995. 45 с.
4. Мазін В.М. Формування культури професійної самореалізації майбутніх учителів фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2008. 222 с.
5. Навчальний план. Напрямок підготовки 0102 «Фізичне виховання і спорт». Спеціальність: 6.010202 «Спорт». Освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр». Запорізький інститут ім. гетьмана Петра Сагайдачного МАУП, 2006.
6. Нужи́на А.И. Развитие профессиональной компетентности тренера-преподавателя в муниципальном образовательном учреждении : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Магнитогорск, 2005. 23 с.
7. Переплю́тчиков Д.О. Підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2011. 20 с.
8. Сватъев А.В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності : дис. ... канд. пед. н. : 13.00.04. Запоріжжя, 2013. 564 с.
9. Сущенко Л.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2003. 442 с.
10. Фазлеев Н.Ш. Компетентно ориентированный подход к профессиональной подготовке педагога по физической культуре и спорту. *Теория и практика физ. культуры*. 2005. № 12. С. 9–12.

Symonik A., Nadtoka O., Tsarenko K., Ponomarov V., Svatiev A. The evaluation system of preparedness of future teachers-trainers for educational work in the sports school

The authors have developed and tested a system of assessing the readiness of future coaches-teachers for educational work in the youth school. This system included testing of students' knowledge; assessment by experts of their actions in quasi-professional activities according to certain parameters; diagnostics of professional and personal qualities of students using a personal questionnaire. Zaporizhzhya national University acted as an experimental University. Control – Kharkiv state Academy of physical culture.

The conducted research allowed to justify the system of assessing the readiness of future coaches-teachers for educational work. The means of assessing this readiness are: cognitive criterion-developed by the author knowledge test; affective criterion-the author's test questionnaire; activity criterion-expert assessment of students in quasi-professional situations.

Assessment by cognitive criterion reveals a General tendency to reduce the number of future trainers-teachers with a low level of readiness for educational work in the experimental university and the absence of such a trend in the control university.

Evaluation of the affective criterion reveals a General tendency to reduce the number of future coaches-teachers with low and medium levels of readiness for educational work in the experimental university and the absence of such a trend in the control university.

Evaluation by behavioral criterion reveals a General tendency to reduce the number of future coaches-teachers with low and medium levels of readiness for educational work, as well as a corresponding increase in the number of students with a high level of readiness in the experimental university and the absence of such a trend in the control universities.

In its totality, the results of the pedagogical experiment showed that in the experimental, unlike the control university, the formation of future coaches-teachers' readiness for educational work in the youth school was more effective, confirming the effectiveness of the pedagogical conditions and models of this process developed by us.

Key words: *readiness, evaluation, educational work, teacher-trainer.*